
DE PLAATS VAN DE OUDER IN DE BALANS VAN GEVEN EN NEMEN

Alice van der Pas

Opmerking vooraf: Deze lezing is slechts een eerste poging om met het thema bezig te zijn. In december 1998 verschijnt een meer uitgebalanceerde versie, inclusief reacties van verschillende contextuele hulpverleners, in "Systeemtherapie", het tijdschrift uitgegeven door de Nederlandse Vereniging voor Relatie- en Gezinstherapie.

Het is een eer om, hoewel ik geen contextueel therapeut ben, te worden uitgenodigd als spreker op deze studiedag. Ook een uitdaging. Ik krijg vaak de vraag: "Hoe verhouden jouw ideeën zich tot die van Nagy?" Ik schrijf immers over ouders, en ook valt het woord "verantwoordelijkheid" nogal eens. Ik ben altijd om die vragen heengelopen omdat ik geen antwoord had. Uw uitnodiging heeft me gedwongen om me er in te verdiepen, en dat creëerde een probleem. Ik heb groot respect voor het werk van Nagy en ben hem dankbaar voor wat ik van hem heb geleerd. Waar hij en ik over ouderschap spreken, heb ik echter de indruk dat onze denkbeelden soms haaks op elkaar staan. Ik vertel u daarom in enkele grote lijnen hoe ik naar ouderschap kijk en naar de relatie ouderschap - partnerschap, en telkens als ik denk: dit punt kan door contextueel therapeuten anders worden opgevat dan ik bedoel, dan maak ik even een theoretisch uitstapje naar wat Nagy erover zegt of ik geef een voorbeeld van hoe hij te werk gaat. Ik markeer zo vier plaatsen, waar ik denk dat Nagy en ik van mening verschillen.

Ik ben mij ervan bewust dat mijn andere mening hier en daar de vorm aanneemt van kritiek en dat dat voor u niet prettig is om te horen, maar dit is een studiedag en ik hoop dat mijn kanttekeningen bijdragen tot een voor u en mij nuttige discussie.

Wat is de essentie van ouderschap?

Wat is de grootste gemene deler, die al die cliënten van ons verbindt, die hulp vragen als ouder: biologische ouders, stiefouders, adoptieouders, goede en slechte ouders, jonge en oude, aardige en vervelende, arme en rijke, ouderwetse en o zo vooruitstrevende? Onder welke noemer zijn ze allemaal te vangen?

Dat is wat ik noem "besef van verantwoordelijk zijn".

Niet "verantwoordelijkheid" dus: dat is waar de wet of de school of de hulpverlener het over heeft. Ik bedoel ook niet "verantwoordelijk gedrag". Nee, ik bedoel letterlijk: een **beseef** van verantwoordelijk **zijn**. Iets vaags dus, waarvan de meeste ouders nauwelijks beseffen dat ze het hebben en waar ze ook niet over praten omdat het even vanzelfsprekend voor ze is als voor u het besef dat u zich aan afspraken met cliënten moet houden.

Ouderschap is inderdaad een soort afspraak die de ouder heeft gemaakt, niet met het kind of met een partner, maar met zichzelf. De ouder heeft zich ooit bekend tot verantwoordelijk-zijn voor het kind. Het was een "ja" op vader - zijn of moeder - zijn, en wel met dien verstande dat het "forever" is, en 'for better and for worse'. Met andere woorden: tijdloos en onvoorwaardelijk. Het is menens en echt. Niet zoals in 'de echt', die nog kan worden ontbonden. Er is geen grens aan ouderschap en geen einde. Ouderschap laat zich niet ontbinden. Kinderen worden nooit 'ex', en van kinderen verander je niet, zoals dat met partners wel gebeurt.

Dit ja zeggen op tijdloos en onvoorwaardelijk verantwoordelijk zijn voor een kind, kwam naar voren in de voordracht van Aat van Rhijn als hij het bijbelverhaal van Abraham en Izaäk hervertelt. Daarin zegt Abraham: "Hier ben ik, mijn zoon," als Izaäk zich tot hem richt terwijl ze op weg zijn naar de brandstapel. Izaäk zei tot Abraham: "Mijn vader!" Niet met een vraagteken, maar met een uitroepeteken. Dan gaat de tekst verder: "En hij zei: "Hier ben ik, mijn zoon." (Van Rhijn en Meulink-Korf, 1997, p.378) Geen uitroepeteken staat daarachter, geen vraagteken, maar een sobere punt. Hier ben ik. Punt uit. Dat is ouderschap.

Nu maak ik mijn eerste uitstap naar het gedachtengoed van Nagy.

Hoort dit ouderlijke besef van verantwoordelijk zijn thuis bij wat Nagy noemt 'relational ethics'? Ja en nee. 'Relational ethics' is als een grote doos waar Nagy heel veel instopt. De term suggereert dat het om een speciaal soort ethiek gaat: die van relaties. Maar heeft in wezen niet alle ethiek te maken met relaties? Elk ethisch dilemma gaat over een afweging van belangen van mensen en over vragen rond goed en kwaad **in relatie tot** anderen. De term 'relational ethics' zegt het dubbelop en lijkt een tautologie.

Maar er is nog iets anders niet pluis met 'relational ethics'. Nagy heeft de wereld van therapie en hulpverlening terecht erop attent gemaakt, allereerst met het begrip "loyaliteit", dat menselijke interactie behalve een gedragsmatige en een psychologische ook een ethische dimensie heeft. Ethiek is echter bij uitstek een zaak van de individuele persoon. Ethische keuzen **betreffen** wel een ander of anderen, ze kunnen met anderen worden besproken en aan anderen meegedeeld, maar de keuze zelf wordt gemaakt door de individuele mens. Keuzen in ethisch 'beladen' dilemma's maak ik alleen: alleen met mijzelf en mijn geweten. Ik vraag mij af hoe ik wil zijn en handelen. Het gaat om mijn relatie met mijzelf. Daarom klinkt 'relational ethics' mij in de oren als een contradictie.

Een kind maken doe je met tweeën; van jezelf een ouder maken doe je alleen. Elke ouder is alleen als hij ja zegt op verantwoordelijk zijn. Het leven stopt even op het moment dat het kind zich aandient en een man of vrouw zegt: 'Hier ben ik.' En als het leven zich dan herneemt, is het totaal anders: Er is een nieuwe ouder met een onbekend kind.

Ouderschap als besef van verantwoordelijk zijn is dan ook niet gebonden aan biologische of juridische banden. Ook niet aan goed opvoeden. Niet eens aan liefde.

De indrukwekkende voorbeelden van bijna onverantwoord besef van verantwoordelijk zijn die ik als ouderbegeleider ben tegengekomen betroffen twee keer een alleenstaande vrouw. Elk van die vrouwen leidde een bevredigend bestaan. Ze hadden een interessante baan en geen kinderwens. Op zekere dag echter werd hun pad gekruist door een kind waar niemand iets om gaf, en ze zeiden: "Hier ben ik." Het waren geen leuke kinderen die ze onder hun hoede namen. Ze waren gedeukt en verkreukeld. Ze waren egoïstisch en niet tot hechten in staat. Ze gaven weinig reden om van ze te houden. Maar deze vrouwen hebben voor ze gezorgd, zijn voor ze blijven zorgen, tegen de bierkaai op, tijdloos en onvoorwaardelijk.

Besef van verantwoordelijk zijn is een 'commitment' waar de persoon, die daarmee 'ouder' wordt, zich niet meer van kan ontdoen, al zou hij dat soms willen. Het kleeft. Het is tegelijk een verplicht zijn dat geen enkele ouder ten volle waar maakt, en sommige ouders helemaal niet. Voor hen allen geldt echter wat Van Rhijn en Meulink-Korf schrijven in hun proefschrift: "Over de aansprakelijkheid (van mensen ten opzichte van kinderen) moeten wij ons verwonderen."

Drie implicaties van het ouderlijk commitment werk ik nu uit: hoe het besef van verantwoordelijk zijn ouders kwetsbaar maakt: dat het ouderschap prioriteit heeft boven partnerschap; en dat het ouders een extra energie geeft die maakt dat de tekorten van het verleden minder relevant worden.

Ouderschap maakt kwetsbaar

Door te 'zeggen': "Hier ben ik." Stellen ouders zichzelf een norm waaraan ze per definitie niet kunnen voldoen. Toch wil elke ouder de verantwoordelijkheid die hij op zich heeft genomen liefst ten volle waarmaken. Ook het kind verwacht dat, eist het zelfs, en de andere ouder verwacht het, de familie verwacht het, de maatschappij verwacht het, de hulpverleners verwachten het.

Hun besef van verantwoordelijk zijn maakt ouders dan ook kwetsbaar. Het kind is 'most vulnerable' laat Nagy niet na te zeggen: het meest kwetsbaar. Inderdaad is het in velerlei opzichten kwetsbaarder dan de ouder. Ouders zijn echter kwetsbaar **aan het kind**. De kwetsbaarheid van het kind is tegelijk hun kwetsbaarheid, omdat het kind hun 'pakkie-an' is.

Er is allereerst de fysieke kwetsbaarheid van het kind. Die geldt niet alleen voor baby's, maar op alle leeftijden. De zelfoverschatting en experimenterdrift waarmee een peuter zichzelf en het huis onveilig maakt, zijn dezelfde als die waarmee een puber zichzelf en de buurt onveilig maakt. De ouder moet maar hopen dat ze het er levend van af brengen - en: dat ze niet te zeer worden gekwetst bij hun strapatsen. Daar lijdt immers ook de ouder weer aan. En hij hoopt dat ze, al groot wordend, niet te zeer op hart en tenen van de ouder gaan staan.

Een ouder heeft daar bovenop echter nog zijn heel eigen soort kwetsbaarheid. Elke fout die een ouder maakt, is niet alleen een fout zoals u en ik die dagelijks maken. Fouten van ouders krijgen onmiddellijk een dimensie erbij. Neem iets gewoons als te laat opstaan. Niet alleen staat hij te laat op, hij maakt ook zijn ouderlijk verantwoordelijk zijn niet waar. Je partner verlaten is niet fraai, maar tot daaraan toe. Je kind verlaten 'doe je niet'- en zeker een moeder doet dat niet. In het boekje "Ik ga" van Van Hennik (1996) over moeders die man en kinderen verlieten, benadrukt dan ook elke geïnterviewde moeder dat ze zeker wist dat de kinderen door hun vader goed verzorgd zouden worden. Niet van je partner houden is vervelend, maar geen mens kijkt je erop aan; niet van je kind houden dat hou je verborgen. Dat wéét de ouder zelf soms niet eens, omdat het absoluut niet mag. Dat verdring je. Grapjes maken over ouderschap is toegestaan; mopperen en zeuren niet.

De kwetsbaarheid van de ouder ligt in een ander domein dan die van het kind, maar is op zijn minst even groot. Daarmee markeer ik een tweede verschil in visie met Nagy.

Nagy gaat uit van die prachtige gedachte: "Receiving and giving are the chain of live." Geven en ontvangen vormen de ketting, die de generaties aan elkaar klinkt en die, mits in de juiste balans, garant staat voor "trustworthiness and reliability of human relationships." Tussen de generaties, aldus Nagy, verandert de balans volgens een vast patroon. De ouder begint met veel te geven terwijl het kind hoofdzakelijk ontvangt, al is zijn eerste lach natuurlijk een cado van jewelste. Gaandeweg geeft het kind echter méér en de ouder minder, en later richt het kind zijn vermogen tot geven op zijn kinderen.

Het beeld van 'the chain of life' met de door de generaties heen lopende dialoog van fair geven en ontvangen verdoezelt, denk ik, het feit dat het geven van ouder aan kind wezenlijk verschilt van het geven van kind aan ouder. Ze zijn van een andere orde.

Niet datgene wat wordt gegeven, door ouder of door kind, is van een andere orde; Het is de geestesgesteldheid van waaruit wordt gegeven die anders is, en het is de motivatie tot geven die verschilt. Nagy vergeleek tijdens een workshop in Amsterdam (1989) het geven van de ouder met merelmoeders die wormen zoeken voor hun jongen. Merelmoeders zoeken echter alléén wormen omdat hun instinct hun dat dicteert. Ze kunnen niet anders. Mensenmoeders geven deels omdat hun instinct hun dat dicteert, maar hebben bovendien iets wat geen enkele merelmoeder heeft: dat zojuist omschreven besef van verantwoordelijk zijn voor het jong. En niet het feit dat ze ook wel instinctueel geven en ook niet of ze veel geven of weinig geven karakteriseert mensen-ouderschap, maar dat besef van verantwoordelijk zijn van waaruit wordt gegeven.

Het beeld van een 'chain of life', hoe aantrekkelijk ook, verdoezelt iets: de discontinuïteit in de kwaliteit van geven telkens wanneer een ouder het "Hier ben ik" waar maakt. Terug naar mijn eigen betoog.

De vraag: "Ben ik een goede ouder?" wordt niet alleen gesteld door goede ouders. Ook slechte ouders vragen zich af of ze goede ouders zijn. Zeker hun hoeft je niet te vertellen dat ze verantwoordelijk zijn voor het kind. Liever niet. Juist zij weten daar alles van en lijden eronder dat hun gedrag als ouder niet spoort met wat hun besef van verantwoordelijk zijn dicteert. Zogenaamd onverantwoordelijk gedrag van een ouder betekent dan ook niet dat die ouder geen besef heeft van zijn verantwoordelijk zijn. Het betekent wél dat juist die ouder zeer kwetsbaar is.

Het concept "besef van verantwoordelijk zijn" is bedoeld om dat te begrijpen, - niet om ooit een ouder ermee om de oren te slaan. Anders gezegd: het wil **beschrijven**, zoals in de proloog van het boek "Naar een psychologie van ouderschap" (1996) en beslist niet **voorschrijven** - althans niet voor ouders. In het boek "Ouderbegeleiding als methodiek" (1994) krijgt het concept de functie van een voorschrift voor de ouderbegeleidende praktijk. Axiomatisch aannemen dat elke ouder/ cliënt een besef van verantwoordelijk zijn heeft, leidt namelijk tot de in mijn ogen enige respectabele en ook emotioneel houdbare positie die een ouderbegeleider in kan nemen, juist met ernstig tekort schietende ouders. Het zou een onderdeel moeten zijn van de **beroepsethiek** van de ouderbegeleider.

'Ethiek' dus, maar dan aan de kant van de hulpverlener. In zijn meerzijdige partijdigheid houdt die hulpverlener rekening met zowel de kwetsbaarheid van het kind als met de andersoortige kwetsbaarheid van de ouders. Hij knijpt geen oogje dicht voor hun falen als opvoeder. Hij is even kritisch als Nagy en stelt evenveel eisen, maar vanuit vertrouwen in hun besef van verantwoordelijk zijn en vanuit mededogen met hun onvermijdelijk tekort schieten.

Ik maak weer een uitstap naar Nagy. In "Between give and take" (1986) beschrijven Nagy en Krasner een therapieessie met Joyce en haar moeder. Joyce heeft een dochtertje van twee jaar waar ze in een periode van alcoholverslaving niet voor heeft gezorgd. Het kind woont bij pleegouders. Na de kennismaking vraagt de therapeut: "Moet ik u moeder noemen, of Joyce?" Joyce pikt de boodschap op en antwoordt dat ze wil leren hoe een goede moeder te zijn.

Ik geneer me als ik dit lees. Het besef van verantwoordelijk zijn van ook deze moeder gaat, denk ik, dieper en reikt verder in de tijd dan dat van Nagy en mij en u allen tezamen. De veronderstelling dat oorzaak en oplossing van Joyce haar problemen als moeder moeten worden gezocht in dat domein is net zo'n klap in haar gezicht als wanneer ik er van uit ga dat de problemen van een supervisor te wijten zijn aan onvoldoende professionele inzet. Ouders erkenning geven voor inzet is evenmin een oplossing. Dat is een aai over de bol: "Je hebt je best gedaan en je bedoelde het goed." Ouders zelf willen méér dan dat.

Het gaat mij meer om de principiële opstelling van hulpverleners dan de bereidheid om de inzet van ouders te erkennen. Het gaat mij om een opstelling die zonder meer, niet als strategie maar geheel

congruent, zonder twijfel, zonder mitsen en maren, axiomatisch aanneemt dat ook de slecht functionerende ouder een besef van verantwoordelijk - zijn heeft , want hij hééft het!

Laten we bescheiden zijn met oordelen over de inzet van ouders tot fair geven en ontvangen. De meest verraderlijke valkuil op dit punt vormt natuurlijk het kwetsbare kind. Dat ook Nagy die valkuil niet altijd weet te vermijden, moge de volgende passage illustreren uit het gesprek dat hij hier in 1994 voerde met de ouders van de verstandelijk en lichamelijk zwaar gehandicapte kleuter Arnold. (De vierde en laatste uitstap.)

Arnold heeft een erfelijke ziekte waaraan hij jong zal sterven. Onlangs is dat ontdekt, en ook dat twee gehandicapte oudere broers van moeder diezelfde ziekte hebben. Arnold en zijn zusje zijn bij het gesprek aanwezig. Arnold voelt zich, aldus het verslag, duidelijk op zijn gemak bij moeder.

Nagy zegt in de voorbespreking, dat hij de ouders wil laten zien en helpen erkennen dat ook Arnold een gevend kind is.

Als Nagy na de kennismaking vraagt wat de ouders van het gesprek verwachten, zegt vader: "We hebben vrij veel meegemaakt. Misschien dat we een ander inzicht krijgen." Nagy antwoordt dat je dat natuurlijk tevoren nooit weet, en zegt dan dat de familie van moeder hem in gedachten komt: "Ook al zijn zij niet hier, ik heb erg met hen te doen. Moeders familie is zeer zwaar getroffen door de erfelijke ziekte, die niet eens zo lang geleden ontdekt is. Ik vraag me af of moeder daar iets over wil zeggen." Moeder antwoordt als volgt: "Het is zeker moeilijk dat ze het net ontdekt hebben. Je krijgt een uitleg. Je leven gaat verder."

Moeder voert het gesprek dan terug naar de eigen situatie en naar Arnold:

"Wij proberen het op een andere manier te doen dan als ik vroeger heb meegemaakt. ... Of dat beter is dat laat ik in het midden"

Nagy: "Daar ben ik geïnteresseerd in: ik ben benieuwd naar de goede uitgangspunten. Ik ben er niet op uit redenen te zoeken om uw ouders te bekritisieren. Wat is het dat u beter kunt doen?" Moeder antwoordt: "Wat wij doen: ieder zijn eigen plekje geven. Daar hoort het gehandicapte kind ook bij. Hij maakt ook fouten. Daar wordt hij op gewezen, net als een gezond kind. Als hij in een normale gemeenschap wil blijven leven, moet hij zich aanpassen aan de omstandigheden."

Moeder zet zich zo te horen af tegen iets van vroeger: kregen haar broers in haar ogen te veel ruimte voor onaangepast gedrag? Hier zou ik zelf op ingaan met iets als: "U hebt er veel voor over om te zorgen dat Arnold er bij blijft horen. Dat zal niet altijd meevallen. Hoe pakt u dat aan?" Of: "Kunt u aan uw dochter iets vertellen over hoe het vroeger bij u thuis ging?" Moeder en dochter zitten namelijk in vergelijkbare posities: het gezonde zusje van gehandicapte broers.

Nagy antwoordt als volgt: "Is er in uw gedachten, zo vraag ik mij af, ruimte om te zien dat Arnold zijn best probeert te doen, ook al gedraagt hij zich vanwege zijn handicap niet zoals zou moeten?"

Het klinkt alsof Nagy denkt dat moeder dat niet ziet.

Moeder antwoordt: "Ik zie wel eens dat hij wil helpen met tafel dekken. Dat mag hij ook, maar wel op het moment dat het nodig is. Als hij de hele bestekla leeghaalt op het moment dat er nog niet gegeten wordt, dan zeg ik er wat van."

Je ziet het voor je: Arnold die 'helpt' en een spoor van rommel door de keuken trekt. Wat zou u antwoorden? Mijn antwoord zou ongeveer als volgt luiden: "Ja, dat kan natuurlijk niet. Maar Arnold vindt het, geloof ik, leuk om u te horen vertellen over hoe hij helpt en over zijn rommel met de bestekla."

Nagy antwoordt helemaal niet op moeders opmerking over de bestekla; hij richt zich tot vader:

"Ik merk op dat Arnold het gesprek volgt. Vader, heeft u wel eens gezien hoe Arnold probeerde te helpen?"

Gelukkig is er even later een passage waarin Nagy vraagt of moeder wel eens huilt waar Arnold bij is.

Moeder: "Hij ziet het en hij komt me troosten." Nagy zegt dan: "Hij is heel helpend voor volwassenen. Hoe reageert u daarop?" Moeder: "Meestal gaat het huilen over in lachen en

eindigt het in een knuffel." En dan zegt Nagy: "Dat is een volmaakt antwoord. Het past precies bij mijn vraag."

Nagy bedoelde zijn interventie als steunend, gevend, verbindend, en inderdaad kan het ouders van een gehandicapt kind troosten om zich te realiseren dat hun leven méér is dan gesloof en opofferingen. Wie echter niet zou weten dat daar Nagy aan het werk was, zou uit de tekst van het gesprek opmaken dat een contextueel therapeut ook de meest belaste en beladen ouders eerst overhoort over hun geven en ontvangen, en dan ze een lesje leest over erkenning en inzet van het kind.

Tot zover waarom en hoe besef van verantwoordelijk - zijn de persoon die ouder wordt zo kwetsbaar maakt. Ik bespreek nu hoe het ook de partnerrelatie beïnvloedt.

Ouderschap naast en boven partnerschap, oftewel 2+1=8

Het paar dat een eerste kind krijgt, gaat tegelijk een nieuwe relatie aan. Naast de partnerrelatie die ze al hadden, krijgen ze een ouderrelatie. Die relatie dient niet primair voor hunzelf, maar staat in dienst van hun kind. Ze krijgen dus ook elk een relatie met het kind. Bovendien is er een relatie van de ene partner 'als partner' met de andere partner 'als ouder'. Ik bedoel dat meneer een andere relatie heeft met mevrouw als partner dan met haar als moeder. Hetzelfde geldt voor mevrouw en haar partner, alias de vader. Dat levert, telt u maar, acht relaties op. Slechts één daarvan is vertrouwd, die met de partner; de andere zeven zijn nieuw, en het zijn evenzovele balansen van geven en ontvangen die in fair evenwicht horen te zijn.

Laten we de nieuwe relaties van partners en ouders eens van dichterbij bekijken.

Ouderschap verlegt de prioriteiten

Zodra de baby zich aankondigt, bleek uit een vrij recent onderzoek onder een groot aantal Amerikaanse echtparen (Cowan en Cowan, 1992), gaat de vrouw het nest bouwen en de man gaat harder werken. Zo was het en zo is het nog steeds. Man en vrouw hebben één en hetzelfde doel: goed voor het kind zorgen en een goede ouder zijn, maar ze gaan ieder een andere kant uit om dat te realiseren. Terwijl de partnerrelatie hen naar elkaar toe bracht, trekt de ouderrelatie hen uit elkaar. Hoe geëmancipeerd menige man en vrouw ook mogen zijn, nog steeds ervaren en beoefenen zij het ouderschap anders en verschillen de hoeveelheid en de soort aandacht die ze eraan geven. Dat begint al in de babytijd: "Waarom moet jij al die tijd met dat kind bezig zijn!" En als ze eindelijk samen weer eens naar een film gaan nadat ze al weken 's avonds het huis niet uit zijn geweest, maar 'dat kind' is uitgerekend die avond wat hangerig en gaat met verhoging naar bed, dan zegt één van hen: "Nee, ik wil hem toch niet aan de babysit overlaten. Stel je voor dat..." en de film gaat niet door. De prioriteiten zijn anders komen te liggen, voor beiden, afzonderlijk en tezamen, en het valt niet mee om dat goed te hanteren. In de Amerikaanse lektuur spreekt men ook over 'babyschock'.

De partner als opvoeder

Vervolgens is het zeer de vraag hoe de met zorg uitgekozen partner zich gaat ontpoppen in de rol van opvoeder. Dat blijkt weinig voorspelbaar te zijn, onder anderen omdat er die derde in het spel is: het kind.

Een man heeft dus een pittige vrouw getrouwd met een goed, gezond verstand, maar wat gebeurt er: hij moet aanzien hoe ze volledig verstrikt raakt in de kuren van een peuter. Dagelijkse scènes. Zij overstuur, kind ontwikkelt zich tot dwingeland. Er zit voor hem niets anders op dan maar nu en dan de vaderlijke bullebak te spelen. Vervolgens hoort hij: "Zeg, kan dat niet op een andere toon!"

Of zij heeft een nuchtere, stevige vent getrouwd, maar optreden tegen hun ondeugende zoontje? Hij doet het niet, hij wil het niet, hij kan het niet, hoe vervelend de jongen ook is. Er zit voor haar niets anders op dan maar de kwaaië moe te spelen. En vervolgens hoort ze: "Mens, schreeuw toch niet altijd zo!"

Uiteindelijk gaat bijna vijftig procent van de partners uit elkaar. Ouderschap is tijdsloos en onvoorwaardelijk; partnerschap is dat niet.

De ouder zelf als opvoeder

Niet alleen is de partner soms niet de opvoeder waarop je hoopte. Je bent ook zelf niet altijd de opvoeder waarop je hoopte.

Je laat je door een kind om de vinger winden. Je bullebak. Je kunt niet optreden. Je schreeuwt altijd. En alles, maar dan ook al - les wat in je jeugd ook maar een beetje scheef heeft gezeten, steekt weer de kop op. Dat gebeurt in de vorm van bijzonder onaangename emoties: irrationele irritatie, onnodig

schuldgevoel, explosieve woede, rare eisen: van alles wat het kind absoluut moet of absoluut niet mag.

Het kan ook bijna niet anders want de opdracht is een onmogelijke: de ouder wordt geacht gezag te hebben over een kind dat wordt geacht dat gezag niet altijd te accepteren maar autonomie te ontwikkelen; en het kind wordt geacht zich te laten leiden door ouders die geacht worden niet alleen maar te leiden maar het ook op eigen benen te zetten.

Een ouder zig - zegt dus voortdurend tussen strijdige emoties en impulsen. En niet alleen ouders doen dat, ook kinderen. Geen enkel kind is puur gevend en alleen maar loyaal. Aandoenlijk of aversief gedrag wisselen elkaar af per drie minuten. Een kind haat even intens als het liefheeft. Het is jaloers zowel als vrijgevig.

Laten we even inventariseren wat ouderschap voor de partners betekent: een nieuwe status dus; een kind erbij; zeven nieuwe relaties erbij met ieder hun eigen regels; nieuw gedrag van je partner; nieuw gedrag van jezelf. De schrijfster Fay Weldon zegt: "Het grootste voordeel van geen kinderen hebben is waarschijnlijk dat je kunt blijven denken dat je een aardig iemand bent: heb je eenmaal kinderen, dan realiseer je je hoe oorlogen beginnen." (geciteerd in Parker, 1995)

Er is dan ook geen enkele bevolkingsgroep die zozeer wordt gemaltraiteerd door enige andere bevolkingsgroep als kinderen door hun ouders: slaan, een washandje iets te grondig over een gezicht vol pap wrijven, schelden, meesleuren, stompen, door elkaar schudden (heel eventjes of goed hard), schreeuwen, verwaarlozen, mishandelen, verwennen, koeieneren, aan de haren trekken, kleineren, opjagen, beloftes verbreken, opsluiten, vastbinden, bij een oor grijpen, volproppen – zeg niet dat het uitzonderingen zijn. Het gebeurt. Waarom?

Omdat het zo moeilijk is om het niet te doen, en wel juist omdat je je als ouder zo verantwoordelijk voelt en juist omdat zoveel hulpverleners zo precies weten hoe het moet, kinderen grootbrengen, en juist omdat iedereen verwacht dat je volcontinu van ze houdt, en juist omdat de hele opdracht alles bijeen onmogelijk is. Wàs het maar een zaak van 'geven en ontvangen' zoals de ideale balans eruit ziet! 'Geven en nemen' lijkt een betere weergave: als ouder is er veel wat je niet zou moeten nemen maar je bent machteloos; en veel wat je zou willen ontvangen komt pas als je het eist.

Anders gezegd: in een constellatie van 2+1=8 relaties is het bijkans ondoenlijk om faire balansen van geven en ontvangen te bewaren.

Goed ouderschap maakt het moeilijke verleden minder relevant

Na deze litanie van ellende, nu een weldadig perspectief: ouderschap als genezende ervaring. Het onderwerp is ingewikkeld en er passeert vandaag al voldoende theorie de revu. Ik probeer dit punt daarom in één klap duidelijk te maken met het verhaal dat een collega mij onlangs vertelde. Hij is maatschappelijk werker, ouderbegeleider en gezinstherapeut.

Niet lang geleden kwam hij moe thuis en zijn vierjarig dochttertje was in een dreinbui. Ze dreinde aan tafel; ze dreinde toen hij haar uitkleedde en in bed legde, en hij dacht: "Je kan me wat." Hij stopte haar bozig onder, trok de deur van haar kamer stevig achter zich dicht en ging naar beneden. De krant lezen. Na vijf minuten hoorde hij boven een zacht gehuil. Het zwol aan. Hevige snikken en hevig verdriet... Eerst voelde hij irritatie, maar geleidelijk aan begon hij zich ongemakkelijk te voelen, en tenslotte dacht hij: "Dit kan niet," en ging naar boven. Hij haalde het kind uit bed, troostte haar, zei dat ze lief was en dat pappa van haar hield, stopte haar overnieuw in bed, nu met aandacht en toewijding, en deed zachtjes de deur dicht. En toen gebeurde het. Opeens werd hij overmand door tranen. Hij ging op de trap zitten en heeft daar een kwartier gehuild zoals hij jaren niet had gedaan. Pas toen hij later aan zijn vrouw vertelde wat er was gebeurd, realiseerde hij zich opeens de achtergrond van zijn emotie. Zijn ouders waren schippers, hij ging al vroeg naar een internaat en als hij zich daar 's avonds in bed eenzaam voelde, was er niemand die hem troostte.

Wat hier gebeurde interpreteer ik hypothetisch als volgt :

Het huilen van het kind riep bij de vader een onbewuste herbeleving op van al lang vergeten gevoelens van verlaten zijn, toen, in het internaat. Door die herbeleving kon hij zich, nog steeds onbewust, identificeren met zijn dochttertje. Vanuit de identificatie voelde hij vervolgens bewust empathie, en concludeerde de vader in hem: "Dat kan niet." Hij was weer emotioneel in staat om te handelen zoals hij vanuit zijn besef van verantwoordelijk - zijn van zichzelf verwachtte.

Door goed te handelen als vader, had hij de ervaring van nu een goede ouder te zijn, en het oude zeer deed minder zeer. Het deed er opeens niet meer zo toe.

Er gebeurde nog iets méér. De vader zette een reuzenstap van kinderverdriet (dat hij zijn ouders verweet, mogen we aannemen) naar een volwassen verantwoordelijkheid nemen voor het verdriet dat hij zojuist zijn kind had aangedaan. Hij voelde niet alleen de voldoening van 'ik ben een betere ouder', maar ook een gewaarwording van te behoren tot de klasse der onherroepelijk tekort schietenden: ouders. Hij werd een ouder, zoals zijn eigen en andermans en ons aller ouders waren, zijn en zullen zijn, en hij kan daarmee leven.

Het is 'exoneratie' van grootouders die tekort zijn geschoten - de term die Nagy noemt als een van zijn therapiedoelen - in zijn meest wezenlijke vorm. De ouder kan zijn kind niet vrijwaren voor zijn tekort komen: voor al de keren dat hij 'er niet is' in de zin van Abrahams: "Hier ben ik." Hij kan slechts vertrouwen dat ook zijn dochttertje ooit, heel veel later, zal denken: "Ach..."

Of staat dit ook haaks op Nagy die "denkt kinderen het meest te helpen door hun ouders ertoe aan te zetten te gaan werken aan de balans met hun eigen ouders" (Onderwaater, 1995)? Nagy zet ouders inderdaad aan het werk met vroeger: er moet een verbinding worden hersteld. Het ouderschap functioneert niet goed doordat een oude onbalans in de weg zit. Voor beter ouderschap moet eerst dat obstakel uit de weg worden geruimd.

De collega wiens verhaal ik zojuist vertelde, deed echter iets in het heden waardoor werken met vroeger overbodig werd. Hij was de ouder die hij vanuit zijn besef van verantwoordelijk - zijn wilde zijn. Dat zijn ouders voor zijn gevoel als kind dat niet waren geweest, was opeens irrelevant geworden. Gewoon goed genoeg ouderschap kan dat kennelijk bewerkstelligen: vroeger wordt minder bedreigend en voor het heden komt meer energie beschikbaar.

Wat zo'n klein dreinmeisje teweeg kan brengen!

Maar in het alledaagse bestaan van ouders krioelt het van dergelijke momenten en de hulpverlener hoeft ouders niet aan het werk te zetten om balansen in evenwicht te krijgen. Ouders doen niet anders! Ik denk dan ook dat ouders het beste worden geholpen als ze zo spoedig mogelijk weer heel nu en dan goede ouders zijn. Niets is zo heilzaam voor een ouder en niets corrigeert zo grondig een oude onbalans als de ervaring zelf een goede ouder te zijn.

Maak dus het oude irrelevant door te gokken op de onuitputtelijke energiebronnen die elk ouderschap in zich bergt. Het besef van verantwoordelijk - zijn is daar de belangrijkste van. Het maakt dat een ouder niets liever wil dan nu een goede ouder zijn. Sluit daarbij aan, en wees ervan verzekerd dat ouders voor weken moed putten uit één moment van zich een beetje een goed genoeg ouder voelen. Ook matig ouderschap biedt dagelijks honderden gelegenheden voor kleine ervaringen van goed ouderschap, en het kind maakt van elke millimeter verandering ten goede in de ouder meteen een mijl.

Met andere woorden: wat therapie kan, kan goed genoeg ouderschap nog beter, namelijk: een constructieve wending geven aan destructief recht. Gewoon, doorsnee, goed genoeg ouderschap bewerkstelligt genezing van oude pijn, en ook zonder zulke sterke ervaringen als die van de collega die zijn dochttertje naar bed bracht. Ik heb het vaker gehoord van ouders: als je het zelf goed genoeg doet, maakt dat van vroeger niet zoveel meer uit. Je denkt: "Ach..."

Tot slot

Ik heb weinig gezegd over partnerschap en veel over ouderschap. Daarmee hoop ik te hebben duidelijk gemaakt dat de overgang van alleen - maar - partnerschap naar partnerschap - plus - ouderschap een van de ingewikkeldste opdrachten is die een mens zich kan stellen. Ik ben er vast van overtuigd dat dan ook zeer veel partnerproblematiek is terug te voeren tot ouder - problematiek: tot onenigheid van de partners als ouder over het dagelijkse gedoe met 'dat kind'.

Ik stel het zeer op prijs dat 'Leren over Leven' mij heeft uitgenodigd, wetend dat ik vraagtekens zet bij de werkwijze van de contextuele therapie, een ideeëngoed dat u na aan het hart ligt. Niet veel professionele organisaties zullen u dat nadoen. Ik hoop dat ik uw gastvrijheid en tolerantie niet heb overvraagd, en ik dank u voor uw aandacht.

LITERATUUR

De teksten, waarnaar Alice van der Pas in haar inleiding verwijst, zijn terug te vinden in: Systeemtherapie, jaargang 10, december 1998: "Het ongeduld van Nagy: bedenkingen bij enkele aspecten van de contextuele therapie" door Alice van der Pas.

En reacties daarop in :

Systemtherapie, jaargang 11, maart 1999:

- “ Uit balans: de misverstanden van Alice van der Pas” door Nelly Bakhuizen.
- “Contextueel: dooddoener of eye-opener?” door Aat van Rheyn en Hanneke Meulink-Korf.
- “ Het passende ongeduld van Nagy” door Wim van Mulligen.

Alice van der Pas is Maatschappelijk werkster en ouderbegeleider-gezinstherapeut. Zij is de auteur van heel wat publicaties ivm ouderbegeleiding, o.a. het “ Handboek methodische ouderbegeleiding ” in 10 delen, uitgegeven bij Uitgeverij Ad Donker. Zij is ook hoofdredacteur van het tijdschrift “Ouderschap en ouderbegeleiding” , uitgegeven bij SWP in Amsterdam. (<http://www.swpbook.com>)